

УДК 378.147.88

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА КУЛЬТУРА – ВПЛИВОВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

С. В. Ковалевський, Л. В. Кошева

У статті сформульовані основні принципи індивідуалізації занять фізичними вправами як основа педагогічної технології фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів, орієнтованих на їх особистісні якості в системі культурних цінностей. Показано, що поряд з фізичним і психоемоційним аспектами індивідуалізації занять, найважливішим фактором успішності індивідуалізації освоєння компетенцій, які потребують інтелектуального завантаження, є інтелектуальна культура особистості.

Ключові слова: фізичне виховання, індивідуалізація, інтелектуальна культура.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В даний час проблема індивідуалізації фізичного виховання, в тому числі в вищих навчальних закладах, набуває найважливішого значення [4; 5; 6; 7; 11; 14]. Її централізоване рішення в умовах обмеженості ресурсів не представляється можливим, а часткова індивідуалізація може бути замінена на спортивно-орієнтовану форму занять, яка також є актуальною формою побудови навчального процесу [1; 2; 3; 6; 8; 9; 18]. Але в цьому контексті інтелектуальна і культурна складові педагогічної технології фізичного виховання є дуже важливими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Однак, прагнення вирішити проблему індивідуалізації фізичного виховання призводить до появи ряду робіт в області побудови інформативної моделі студента, адаптованої до кожної конкретної особистості [10; 12]. В ряду таких робіт особливе місце займають розробки алгоритму індивідуалізації фізичного виховання у вищих навчальних закладах [6; 11; 15]. Алгоритм індивідуалізації включає факторний аналіз показників комплексного тестування студентів; розробка шкал оцінок по найбільш значущим

показниками тестування, виявленим у результаті факторного аналізу для кожної спортивної спеціалізації; визначення спортивної спеціалізації для першокурсників; застосування методики індивідуалізації фізичного виховання студентів. Цей алгоритм відображає індивідуалізацію як спрямованість до входження у групу спортивного удосконалення, але потребує по-новому розглянути низку принципів, які виявлені в дослідженні авторів [10; 12; 13] та представлені в даній роботі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення і систематизація основних принципів формування індивідуального підходу як основи педагогічної технології фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів, орієнтованої на їх особистісні якості в системі культурних цінностей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поєднання в алгоритмі показників як фізичної і функціональної підготовленості, так і психофізіологічних можливостей студентів, дозволяє стверджувати про необхідність урахування сукупності інтелектуальних якостей, життєвих і загальнолюдських цінностей, які, по суті, визначають особистість як індивідуальність у контексті того або іншого колективу, формує основні дидактичні принципи навчального середовища. Здатність студента гармонійно поєднувати особисті якості із колективними цінностями врешті решт формує середовище, яке відображає особливості індивідуалізації занять фізичними вправами. Тому дуже важливо розглядати студента з системних позицій. Такий підхід дає нам підстави розглядати в комплексі змістовні чинники особистості як об'єкта індивідуальних занять фізичною культурою.

Принцип співвідношення особистісних цінностей і характеристик інтелекту студента. Він формується як щось об'єднуюче фізичний і психічний стан особистості, що є необхідною (звичайно, не достатньою, оскільки мають місце і інші умови) основою інтелекту. Інтелект, будучи основою культури, є базою духовності як вищого рівня якостей особистості. Оскільки культура – це категорія, що виявляється в деякому соціумі, відбувається наступне: фізичні і психологічні якості формують інтелект індивідуума, сприяючи формуванню соціуму з певною культурою (культурою соціуму – інтелектуальною культурою), що впливає на формування особистості через духовність як через деякий «фільтр» і «синтезатор» якостей людини. Така достатньо спрощена схема проте відображає найважливішу роль інтелектуальної культури як середовища формування особистості. Необхідно зазначити, що є інтелектуальна

культура особистості, а також – інтелектуальна культура колективу або організації. Визначення інтелектуальної культури слід розглядати як рівень розвитку особистості, що характеризується мірою освоєння духовного багатства і представляє собою сукупність освіченості, самостійності мислення, розуміння пріоритету загальнолюдських цінностей, бачення явищ в протиріччях і вміння оцінювати їх, активного прагнення і вміння вчитися і поповнювати знання, творчого підходу до будь-якої справи [16; 17].

Принцип системності і невід'ємності – частина ідеології формування особистості, яка у свою чергу є об'єктом її інтересів і установок. У зв'язку з цим, дану систему життєдіяльності людини можна назвати валеологією (наукою про здоров'я) інтелектуальної культури і розглядати функціонування представленої системи з позицій принципів системного підходу. При цьому ми не стомлюватимемо читача глибокими міркуваннями про основи системного аналізу, а спробуємо показати можливості такого підходу для виявлення основних шляхів формування студента як суб'єкта.

Принцип створення умов для саморозвитку і самореалізації особистості. Тим самим створюються оптимальні передумови для виконання людиною цілей і завдань, що є фундаментальною складовою розуміння і реалізації сенсу життя. Фундаментальною установкою на шляху вдосконалення особистості є самовдосконалення. При цьому багатьма фахівцями робляться спроби знайти раціональний підхід до розробки принципів і критеріїв формування здорового способу життя.

Принцип існування світу духовності. Формується світ сенсів – дерево сенсів. Жити не тільки заради ближніх, але і дальніх нащадків. Тому людина не може не боротися за усунення з життя всього того, що заважає людям вільно жити і розвиватися. Це дуже важливо в процесі виховання студентів.

Принцип якості життя – це важлива складова інтелектуальної культури, а людина є носієм цієї культури. Інтенсивна м'язова робота сприяє розрядці напруги. Рухова активність попереджає старечу атрофію м'язів, тренує серцево-судинну систему, яка після тренувань може витримувати стресові ситуації.

Принцип розумності. Розум як біохімічна і психофізична якість інтелекту, яка покликана забезпечити функцію мислення, усвідомлення, поняття і пізнання, узагальнення, пристосування і творчого перетворення «внутрішнього» і зовнішнього середовища і навколишньої дійсності, в основі чого лежить біологічний фундамент типу нервової діяльності.

Швидкість протікання нервових процесів, визначає функціональну достатність, мотиви акуратності і точність.

Принцип безперервності руху. Жест і опорний сигнал первинні в подальшому розвитку розуму. Сприймаючись через зір і слух, вони безпосередньо включають розумовий апарат в акомодацию і адаптацию комплексу заходів і дій, логіку їх раціональності у досягненні максимальних біосоціальних результатів при мінімальних витратах фізичних і інтелектуальних сил.

Принцип здорового способу життя. Він виявляє більше двадцяти специфічних характеристик сукупності, які визначають біолого-соціальний фундамент здоров'я і здорового образу життєдіяльності людини, його фізичне, психічне і соціальне благополуччя. У порядку пізнаної необхідності ми розглядаємо лікарський і педагогічний контроль, самоконтроль і техніку безпеки; санітарно-гігієнічне забезпечення; екологічну освіту і виховання; правову захищеність і юридичну письменність; раціональне харчування; мотивації-гартування як інтегровану самоосвіту і самовиховання; фізичну і розумову працю; пороговий оптимум психофізичних якостей і рухових можливостей індивіда; фізичну культуру і спорт; природні чинники і рекреацію; матеріально-економічну основу; педагогічну співпрацю і людський чинник спілкування.

Принцип гармонійності як сукупності структурно-функціональних даних організму, адекватних навколишньому середовищу і що забезпечують організму оптимальну життєдіяльність, а також повноцінну трудову життєдіяльність. Має величезне значення виявлення методів управління комплексом особистісних якостей людини. Особливо актуально це для студентів вищих навчальних закладів, покликаних після навчання стати членами виробничого або іншого колективу, що володіє своєю інтелектуальною культурою.

Принцип безперервності освіти. Проблема підготовки фахівців відповідно до нових технологій освіти є комплексною, перш за все тому, що вона охоплює питання, що включають:

- педагогічний аспект;
- аспект програмної реалізації педагогічних технологій;
- правовий аспект;
- економічний аспект;
- етичний аспект;
- духовний аспект;
- психофізіологічний аспект.

Останні три аспекти складають одну з найважливіших сторін формування фахівця, здатного працювати в сучасних умовах.

Принцип моделювання наслідків інтелектуально-психофізіологічної діяльності. Як середовище моделювання процесу формування фахівця може бути застосована деяка інтелектуально-психофізіологічна модель того, кого навчають (ППФМ). Це якийсь віртуальний об'єкт, здатний нести динамічну інформацію про нього. Її створення може виконуватися за допомогою віртуального сканера, який є системою тестів, спрямованих як на ідентифікацію інтелекту того, кого навчають, так і на створення його психологічної моделі, накладеної на фізіологічну модель.

Принцип впровадження інноваційних технологій індивідуалізації фізичних вправ людини. Одним з напрямів, що дозволяють вирішити психофізіологічний аспект проблеми є створення віртуального фітнес-організатора. Його особливістю є те, що всі діагностичні дії спочатку проводяться не на людині, а на її віртуальному двійнику, що створюється в персональному комп'ютері за допомогою віртуального сканера. На віртуальному об'єкті ППФМ можна проводити будь-які тренувальні комплекси або психологічні тренінги, недоступні в звичайних умовах. Мабуть, пропонуваній підхід має достатньо багато труднощів в реалізації, проте дослідження в цьому напрямі може дозволити дійсно забезпечити комплексність нових технологій навчання і формування активної діючої особистості.

Принцип врахування особистісних якостей студентів. Установки студентів на ті або інші цінності можуть бути сформовані засобами фізичного виховання. При цьому ефективність дії цих засобів на різних етапах буде також різна. Це підтверджують результати моделювання, а також практичний досвід організації навчально-виховного процесу.

Принцип комплексності характеру процесу формування особистісних якостей студентів як суб'єктів інтелектуальної культури ставить завдання цільового моніторингу всього навчально-виховного процесу – тобто постійної оцінки формування цінностей студентів у процесі навчання.

Принцип управління показниками цінностей студентів, які пов'язані з іншими цінностями, а також з показниками психофізіологічного стану студентів. Це поза сумнівом свідчить про системність даної проблеми. Показники цінностей студентів по-різному зв'язані між собою. Можна говорити про деякий ранг тієї або іншої цінності як інтегральну оцінку впливу на формування інших цінностей.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На основі аналізу можливостей формування особистісних якостей студентів в процесі фізичного виховання слід зазначити, що комплексний характер даної проблеми вимагає дуже ретельного і зваженого підходу до визначення сукупності факторів, що мають вплив на формування цінностей студентів. Одним з ефективних і перспективних шляхів в цьому напрямі є використання даного дослідження для розробки комплексної програми фізичного виховання студентів, що враховує моніторинг вищезазначених показників.

Особливо ефективним, на нашу думку, є впровадження в практику підготовки студентів комплексу спеціальних фітнес-програм. Не зупиняючись на їх особливостях, ми підкреслимо спрямованість цих програм на комплексне досягнення показників фізичного розвитку, інтелектуального і духовного рівнів [14]. Напевно, в цьому напрямі слід ще дуже багато чого зробити, щоб методи та засоби індивідуалізації фізичного виховання стали дійсно інструментом формування особистісних якостей студентів, включаючи формування їх цінностей в середовищі стосунків в колективі.

Література

1. Anne Flintoff. Promoting and sustaining high quality physical education and school sport through school sport partnerships / Anne Flintoff, Rebecca Foster, Simon Wystawnoha // European Physical Education Review, Oct 2011. – № 17. – P.341-351.
2. Bäckström M, Timnsten M, Koptyug A. Sports Technology Education at Mid Sweden University. //Procedia Engineering. 2013, vol.60, pp. 214-219. doi:10.1016/j.proeng.2013.07.037.
3. Clive C. Pope. The physical education and sport interface: Models, maxims and maelstrom / Clive C. Pope // European Physical Education Review, Oct 2011. – № 17. – P. 273-285.
4. Impact of sports' characteristics on the labor market / Junwook Hwang, Minki Hong, Seung-Yeol Yee, Sang-Min Lee // International Review for the Sociology of Sport, Feb 2012. – № 47. – P. 60-76.
5. Isao Okayasu. The relationship between community sport clubs and social capital in Japan: A comparative study between the comprehensive community sport clubs and the traditional community sports clubs/Isao Okayasu, Yukio Kawahara, Haruo Nogawa // International Review for the Sociology of Sport, Jun 2010. – № 45. – P.163-186.
6. Барыбина Л.Н. Алгоритм системы индивидуализации в физическом воспитании студентов / Барыбина Л.Н. // Физическое воспитание студентов /Научный журнал. – Х.: ХОНОКУ- ХГАДИ, 2012. - № 6. –С. 20-24.

7. Егорычев А.О. Индивидуальное прогнозирование спортивной специализации студентов на основе имитационного моделирования / А.О. Егорычев // Теория и практика физ. культуры. – 2005. – № 4. – С. 48-50.
8. Ермаков С.С. Психологические тесты в сети интернет и перспективы их применения в спортивной практике / С.С. Ермаков // Физическое воспитание студентов творческих специальностей: Сб. научных трудов под ред. проф. С.С. Ермакова – 2004. – № 3. – С. 8-24.
9. Канищева О.П. Дифференцированный подход к самостоятельным занятиям по повышению адаптационных возможностей организма будущих инженеров энергетиков / О.П. Канищева, Н.П. Ефименко, П.Б. Ефименко // Физическое воспитание студентов. – 2010. – № 2. – С. 93-95.
10. Ковалевський С.В. Нейросітгова психо-фізіологічна модель студента / С.В. Ковалевський, Л.В. Кошева // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2013. — № 69. — С. 33–40.
11. Ковалевський С.В. Відкрита освіта і фізична культура/ С.В. Ковалевський, Л.В. Кошева// Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць / Гол. ред.: Г.П.Шевченко – Вип. 6 (75). – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В.Далія, 2016. – С. 90-100
12. Козина Ж.Л. Особенности структуры психофизиологических возможностей и физической подготовленности студентов разных спортивных специализаций / Ж.Л. Козина, Л.Н. Барыбина, Л.В. Гринь // Физическое воспитание студентов. 2010. – № 5. – С.30-35.
13. Кошева Л.В. Экспериментальне дослідження формування корпоративних особистісних якостей студентів засобами фізичного виховання // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2013. — № 70. — С. 31–35.
14. Кошева Л. В. Дидактические принципы валеологии корпоративной культуры // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. / за ред. Єрмакова С. С. – Харків – Донецьк: ХДАДМ (ХХІІІ), 2004. – №1. – С. 73–79.
15. Круцевич Т.Ю. Сформованість цінностей індивідуальної фізичної культури студентів різних відділень ВУЗу / Т.Ю. Круцевич, О.Ю. Марченко. – Дніпропетровськ: Спортивний вісник Придніпров'я, 2008. – № 3-4. – С.103–107.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА – ВЛИЯТЕЛЬНЫЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕКА В КОНТЕКСТЕ ОСНОВНЫХ ПРИНЦИПОВ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

С. В. Ковалевский, Л. В. Кошева

В статье сформулированы основные принципы индивидуализации занятий по физическому воспитанию в условиях крайне ограниченных ресурсов. Показано, что наряду с физическим и психоэмоциональным аспектами индивидуализации

занятий, важнейшим фактором успешности индивидуализации освоения компетенций, требующих интеллектуальной загрузки, является интеллектуальная культура личности.

Ключевые слова: физическое воспитание, индивидуализация, интеллектуальная культура.

INTELLECTUAL CULTURE – POWERFUL FACTOR OF HUMAN DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF BASIC PRINCIPLES OF PHYSICAL EDUCATION INDIVIDUALIZATION

S. V. Kovalevskyy, L. V. Kosheva

The article outlines the basic principles of individualizing physical education classes in conditions of extremely limited resources. It is shown that along with the physical and psycho-emotional aspects of the individualization of studies, the most important factor in the success of individualization of mastering competences that require intellectual loading is the intellectual culture of the individual.

Keywords: Physical education, individualization, intellectual culture.

Ковалевський Сергій Вадимович – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри технології машинобудування Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ, Україна). E-mail: kovalevskii@i.ua

Kovalevskyy Serhiy Vadymovych – Doctor of Technical Sciences, Professor, Head of the Department of Manufacturing Engineering of Donbass State Engineering Academy (Kramatorsk, Ukraine). E-mail: kovalevskii@i.ua

Кошева Людмила Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ, Україна). E-mail: kosheva@i.ua

Kosheva Lyudmila Vasylivna – Ph.D. in Education, Associate Professor, Assistant Professor of Physical Education of Donbass State Engineering Academy (Kramatorsk, Ukraine). E-mail: kosheva@i.ua